

Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 18
ISSN 1898-4215; e-ISSN 2544-3143
Copyright © by Olena Yurchuk, Viktoriia Biliavska, Oksana Chaplinska 2025
Creative Commons: Uznanie Autorstwa 4.0 (CC BY 4.0)
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>
<https://doi.org/10.31338/2544-3143.si.2025-18.6>

Olena Yurchuk

Zhytomyr Ivan Franko State University
e-mail yurchuk1980@ukr.net
ORCID 0000-0003-2028-9211

Viktoriia Biliavska

Zhytomyr Ivan Franko State University
e-mail wiktoria11288@gmail.com
ORCID 0009-0003-3490-0154

Oksana Chaplinska

Zhytomyr Ivan Franko State University
e-mail chaplinskay@ukr.net
ORCID 0000-0002-9702-6906

„АЛІЄ, АЛЬОНА І Я. З НАШИХ ІМЕН, НАПИСАНИХ
У РЯДОК АБО СТОВПЧИК, МОЖНА ВИВЧАТИ ІСТОРІЮ
КРИМУ”. ВІДНАЙДЕНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
У РОМАНІ АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ „ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ.
КРИМСЬКИЙ РОМАН”

**„Aliie, Aliona, and I. From our names, written in a row or a column,
one can study the history of Crimea”.
Rediscovered National Identity in Anastasiia Levkova’s Novel *Beyond
Perekop, There is Land: a Crimean Novel***

Abstract

The proposed article focuses on the issue of national identity in the context of the cultural polyphony of Crimea and its tragic historical events. The object of analysis is Anastasiia Levkova’s novel *Beyond Perekop, There Is Land*, published in 2023. This is a story about

Crimea spanning from the 1980s. Alim Aliiev, the founder of the literary competition “Crimean Fig”, calls it “a guidebook to Crimea”. However, it is also a novel about national identity – lost, rediscovered, and acquired. The protagonist reconstructs events from her childhood, using the lens of individual memory and recollections of her friends and their families not only to articulate traumatic experiences but also to prove that beyond Perekop, there is indeed land.

Keywords: national identity, rediscovered identity, “Crimean novel”, historical memory, individual memory

Сьогодні феномен ідентичності – вагома складова наукового дискурсу. Не даремно Еріх Фромм, окреслюючи п’ять екзистенційних потреб людини, однією з них визначає саме ідентичність¹. У XX столітті особливий вплив на формування уявлення про ідентичність здійснили філософи (Жан Бодріяр, Фелікс Гваттарі, Жиль Дельоз, Альбер Камю, Жан-Франсуа Ліотар, Жан-Поль Сартр). Ідентичність набула міждисциплінарного статусу й охоплює досить широке коло наукових та художніх текстів:

Ідентичність транскультурна, національна, етнічна, соціальна, громадянська, гендерна, психологічна, постколоніальна, постмодерна, особистісна, ідентичність у художній прозі, ліриці, в мемуаристиці й літературній критиці, поетика й типологія ідентичностей, методика й методологія дослідження ідентичності – ці та інші аспекти зазначеної теми перебувають у колі постійних зацікавлень сучасних науковців².

Українські літературознавці також звертають увагу на проблеми національної ідентичності. Це напрацювання Стефанії Андрусів („Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років XX ст.”³),

¹ E. Fromm, *The Sane Society*, New York 1955.

² *Ідентичність: текстуальні виміри: колективна монографія*, Івано-Франківськ, 2021, с. 5.

³ С. М. Андрусів, *Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років XX ст.*, Львів–Тернопіль 2000.

Мирослави Іванишин („Дискурс національної ідентичності в українському постколоніальному літературознавстві”⁴), Володимира Моренця („Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща”⁵), Любомира Сеника („Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності”⁶), Наталі Шумило („Під знаком національної самобутності”⁷), Олени Юрчук („У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії”⁸) та інших. У цьому контексті погоджуємося з твердженням М. Іванишин: „літературознавчий дискурс національної ідентичності в українській постколоніальній науці про літературу продуктивно розвивається, має відчутні здобутки і є одним із найперспективніших напрямів новітньої історико-літературної інтерпретації”⁹.

У сучасній українській прозі маємо низку текстів, у яких автори омовлюють проблему національної ідентичності. До них належить і роман Анастасії Левкової „За Перекопом є земля. Кримський роман” (2023), у якому авторка розповідає, з одного боку, історію Криму від 80-х років ХХ століття, а з іншого – простежує віднайдення / утрату / набуття національної ідентичності. Головна героїня реконструює події дитинства та юності, у яких є місце спогадам про власну родину, друзів та їхні родини, проговорює травматичний досвід минулого, що передався їй у спадок. У пропонованому дослідженні саме на цих процесах буде сфокусовано увагу.

⁴ М. В. Іванишин, *Дискурс національної ідентичності в українському постколоніальному літературознавстві*, Дрогобич 2015.

⁵ В. Моренець, *Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща*, Київ 2002.

⁶ Л. Сеник, *Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності*, Львів 2002.

⁷ Н. М. Шумило, *Під знаком національної самобутності*, Київ 2003.

⁸ О. Юрчук, *У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії*, Київ 2013.

⁹ М. В. Іванишин, *Дискурс національної ідентичності...*, *op. cit.*, с. 181.

**„Тоді я почула кримськотатарське слово *сандыкъ* – скриня.
Мені здавалося тепер, що Крим – це *сандыкъ* із казок, *сандыкъ*
із коштовним камінням...”**

Цілком зрозуміло, що розмову про віднайдення головною героїнею ідентичності варто розпочати з трьох базових топосів, що впливають на цей процес: Крим, Москва, Київ. Алім Алієв, засновник літературного конкурсу „Кримський інжир”, називає роман „путівником по Криму”. Зауважимо, що Крим як художній дискурс представлений у низці книжок сучасних українських письменників. Це засвідчують антології „Кримський інжир”, „Крим, який ми любимо”, збірка поезії Світлани Поваляєвої „Після Криму”, збірка репортажів Наталії Гуменюк „Загублений острів”, книжка Марини Гримич „Умерови: Історія родини на тлі кримськотатарського національного руху ХХ–ХХІ століття”, роман Світлани Тараторіної „Дім солі”.

У Анастасії Левкової Крим насамперед пов’язаний із кримськотатарським народом, його культурою, побутом, мовою. Але варто погодитися з Джеміле Сулеймановою, що „«За Перекопом є земля» не тільки про кримських татар, вона про всіх жителів Криму, які під натиском державної пропаганди будують свої стосунки з новоприбулими «татарами». Політичні події, здається, не залишають місця для романтики і лірики, але в цьому і краса роману, що ніякі політичні події не можуть бути відокремлені від життя людей”¹⁰.

Отже, разом із головною героїнею читач занурюється в історичні події, що відбувалися в Криму від 80-х років ХХ століття до наших днів. Мова йде про непрості взаємини, які складаються на півострові між кримськими татарами, українцями та росіянами. Помічаємо, що магістральним меседжем роману є ідея, що Крим – це Україна: „[...] я раптом, сама собі чудуючись, тихо кажу: «Але ж Крим – частина України», після чого хтось із московських однолітків здивовано питає: «Як України? Хіба Крим не в Росії?»»¹¹.

У першій частині роману „Бир заманда бар екен, бир заманда ёкъ екен... (Чи було колись, чи не було...)” історія Криму постає насампе-

¹⁰ Про книгу *За Перекопом є земля*, <http://surl.li/onmoух>, [доступ: 15.08.2025].

¹¹ А. Левкова, *За Перекопом є земля. Кримський роман*, Київ 2023, с. 41.

ред як локальна історія міста Бахчисарай, у якому живе головна героїня, та людей (родин), поруч із якими минають її дитинство та юність. Цілком зрозуміло, що ця локальність умовна й кожна конкретна доля є своєрідною метафорою долі всього народу. Насамперед ідеться про кримських татар та їхнє повернення до Криму після примусового виселення в травні 1944 року. Тому Крим дитинства та юності оповідачки – це Крим, що, з одного боку, вражає старовинною архітектурою, потужними пластами культури, своєрідним побутом і гастрономічними вподобаннями кримських татар, а з іншого – це світ із пам'яттю про моторошний світанок 18 травня 1944 року з голосінням людей, товарними вагонами й смертями, спробами повернутися на рідну землю, зруйнованими бульдозерами будинками й неприйняттям тих, кого затавровано зрадниками. У домі Меметових героїня перебуває по-всякчас наче у двох взаємозаперечних, але й взаємодоповнювальних емоційних реєстрах: їй затишно серед людей, які готують смачні страви, говорять рідною мовою, мають розраду печалям кожній дитині, рідній і не рідній, але їй пробігає мороз між лопатками від колоскових тьоті Айше:

Що пам'ятаю – це колискові, які співала тьотя Айше молодшим синам-близнюкам і на котрих, як я потім довідалася, сама виросла, – насправді це були не колискові, а „Урал-даггы” і „Дертли къавал” – пісні зі страшними словами, „хай згорить Урал, перетвориться на попіл, і осліпнуть ті, хто вислав нас із Криму” – мені завжди пробігав мороз між лопатками, коли я це чула, проте здавалося, це щось у край важливе і сперечатися з цим не можна¹².

У юнацькому віці вона відкриває для себе красу рідного міста, їй подобається вживати старі назви міст і сіл Криму, але й поглиблюється відчуття, що кримські татари, повернувшись після депортації додому, приречені на пристосування до одночасно й рідного, і чужого світу, де Ішунь – це Дозорное, Акмесджит – це Сімферополь, де на рідний дім, який будував ще батько бабусі, можна дивитися тільки здалеку, щоб не наразитися на образи: „Ми такі стоїмо, вийшов мужик, зирить на нас. Тапта́ пояснює: «Прийшли подивитися на будинок, я тут народилась,

¹² Ibidem, с. 14.

нас звідси виселили». Той побілів, затрусився: *«Вон атсюда, предателі, вам здесь не места»*¹³.

Загострює це відчуття й та атмосфера, яка панує в Криму. Героїня згадує зневажливе ставлення до кримських татар й страх перед ними. Особливо гостро відчутно це весною, коли в Бахчисараї майже збігаються дати: 14 квітня – день визволення міста від „німецько-фашистських загарбників” та 18 травня, яке ніколи не відзначають:

[...] сім'ї гуртом виходили зі своїх помешкань, тримаючи в руках прапори небесного кольору із золотою тамгою і кутку, сідали у транспорт і вирушали на відзначення Дня пам'яті жертв депортації. Іноді у той день містом не ходили автобуси, і сусіди бурчали, що мусять діставатися на роботу пішки, бо всі автобуси з їхніми водіями – кримськими татарами їхали в Сімферополь. У Бахчисараї цього дня було тихо-тихо¹⁴.

Якщо в першій частині Крим читач бачить очима людини зсередини, то в другій частині – „Кам'яне серце (Таш юрек)” – фокус змінюється. Викликом для головної героїні стає знайомство в Києві з Владом, який дивиться на Крим із позиції материка, коли півострів уявляється „заповідником совка”, де всі росіяни, або курортом, де тільки „море, гори й пісок”. Саме Влад ставить перед нею питання, на які вона не має відповідей, або її відповіді надто романтизовані. Зокрема, Утаєва вірить, що Крим ніколи не матиме шансу повернутися до складу Росії, не бачить загрози, що в містах півострова панує російська мова, культура, проросійська пропаганда. Вона наче ховається в тіні минулого, як у мушлі, натомість Влад доводить, що вся та старовина, якою вона захоплена, – лише „данина пам'яті”, а люди „[...] собі живуть своїм російськомовним і маскультурним життям, і всі ці глечики й народні пісні їм байдужі, бо є пластикові пляшки і нетлінна російська попса”¹⁵.

У цьому контексті вагомими є два питання, на які героїня намагається дати відповідь: якою має бути мова Криму та який його культурний код. Утаєва, росіянка за походженням, говорить мовами півострова: російською, кримськотатарською та українською, але повсякчас

¹³ Ibidem, с. 91.

¹⁴ Ibidem, с. 26.

¹⁵ Ibidem, с. 112.

ставити собі й усім тим, хто оточує, незручне питання, чому Крим, що є частиною України, не говорить українською, з одного боку, а з іншого – чому материку байдуже, якою мовою говорить його півострів. Цікаво, що, не знайшовши відповіді, вона також не має підтримки від тих, хто мав би її розуміти насамперед, – її друзі, кримські татари. В одній із розмов дядько Бекір дивується, чому дівчина втручається в мовні суперечки та й узагалі, для чого розмовляти українською в Криму, коли є російська мова, яку він сприймає як надетнічну: „Російська ніби надетнічна, зрозуміла і зручна. А дублювання фільмів... Ну, щоб зміцнити Україну як державу – може, і є сенс. Але може бути дві чи три державних мови, адже ж російську всі добре розуміють”¹⁶.

Складним є питання кримської культури. Головна героїня водночас захоплена й російською культурою, і кримськотатарською. Вона віддана російській літературі, що дає їй відповіді на всі питання, однак є моменти, коли пазли не складаються, і дівчина розчаровується. Так стається з „Бахчисарайським фонтаном” Пушкіна, який використав легенду про хана з хутряним серцем, але випустив те, що в ній було головне: „І що?! У Пушкіна ні слова про кам’яне серце! Про головне, що є у цій казці! Про те, що колись дало відчутти мені, дев’ятирічній, щось гостре й солодке, що пронизало мене, спонукавши загадати бажання: хочу доторкнутися до кам’яного серця!”¹⁷.

Так само вона перестає розуміти улюбленого поета Єсеніна, бо не бачить краси в розвалених російських дерев’яних хатах, у тій „тоске безысходной”. Ще складніше з українською культурою, яка майже не присутня в Криму, яку сприймають як провінційну – „все те саме: село, всі бідні-нещасні”.

Зауважимо, що, окрім Криму, у романі важливими є ще два топи – Москва й Київ. У шкільні роки головна героїня після перемоги в конкурсі отримує винагороду-подорож до Росії. У Москві її вражає Третьяковська галерея, Красна площа, але гнітить сама атмосфера. Дівчинка відчуває, що їй „моторошно”, хоч і не зовсім може пояснити собі причину цього відчуття („холод заморожував і серце, і розум”): „Мамо й тату, чому ви не попередили, що тут така *тоска*? Я згадувала

¹⁶ Ibidem, с. 128.

¹⁷ Ibidem, с. 31.

Олену Василівну та інших учительок, а от образ Інни Іванівни в моїй свідомості збляк, бо це ж вона – винуватиця того, що я приїхала в таку неймовірну холоднечу і в таке дике нерозуміння”¹⁸.

Амбівалентністю помаркований і Київ, із яким вона знайомиться в аспірантські роки. Він захоплює її, вона любить вдихати його „свіже повітря”, одна ніяк не може зрозуміти, „чому Київ говорить російською”.

У третій частині роману „Іне бою кьадар ёл кечкен (Пройшов шлях завдовжки з голку)” авторка розповідає історію окупації Криму. І в цій історії два топоси – Крим та Київ – переплітаються. З одного боку, вона повсякчас чує від друзів, що її Крим – російський, що в ньому не було й немає українців, а корінний народ радянський, бо, за твердженням Бориса, саме в Криму були ідеальні умови для „[...] стирання всього національного, для формування радянського народу... [...] Того, який любить і *читіт* свою владу...”¹⁹.

З іншого боку, героїня відкриває для себе Київ як місце свободи, однак саме там вона чує, що Крим тягне Україну до Росії, а пізніше не може зрозуміти, чому материк не втручається й віддає півострів: „[...] Крим – це якесь непорозуміння, нав’язаний анклав, щоб тягнути Україну в болото, пардон, до Росії. Донбас теж, але там хоч українці колись були, а в Криму їх навіть ніколи й не було...”²⁰; „[...] Київ нас не просто не розуміє, Києву до нас – байдуже”²¹.

„Одна – кримська татарка, друга «слов’янка», як у нас зазвичай казали, але коли точно – то українка. А хто така я поміж ними?”

Проблема віднайдення національної ідентичності є центральною в романі. Головна героїня на початку оповіді говорить про себе „була росіянкою”, щоб далі розплутати клубок власних сумнівів, бажань,

¹⁸ Ibidem, с. 42.

¹⁹ Ibidem, с. 162.

²⁰ Ibidem, с. 203.

²¹ Ibidem, с. 252.

травм, успадкованих від рідних. У контексті віднайдення національної ідентичності героїня в різний час шукатиме відповіді на три питання.

„Чи була я своєю в їхньому домі?“, або кримськотатарська ідентичність. З кримськотатарською мовою та побутом, родинними взаєминами Утаєва знайомиться в дитинстві, затоваришувавши в дитячому садку з кримською татаркою Аліє. Вона досить швидко „шпарить мовою Аліє“, її захоплює атмосфера родини Меметових зі смачними стравами, взаєморозумінням, особливим ставленням до дітей. Однак саме в дитинстві вона інстинктивно відчуває, що про цей досвід не можна розповідати батькам, а ще той факт, що її, дитину-росіянку, зневажають і засуджують: „[...] хтось із чоловіків запитував: *«Бу кимнинь кыызчыгы?»* (Чия це дівчинка?). *«Къазакъ баласт»*, – трохи зневажливо відповідала Аніфе-біта, тоді я не знала, що означають ці слова, але від них мурашки бігли мені по спині...”²².

Пізніше, розплутуючи історію власної родини (минуле дідусь-енкаведиста), вона вкотре запитуватиме себе, чи заслужено перебувала в родині подруги-кримської татарки, чи має вона право на її культуру. Своєрідною спробою стати частиною цього світу є дослідження Утаєвою кримськотатарських традицій. А ще – саме досвід Іншого в дитинстві стане початком пошуку власного Я. Головна героїня переживає травму родинного минулого, яка посилюється відчуттям провини, заздрощів (подругам Аліє та Альоні) і відчуттям, що вона – росіянка – опинилася в компанії кримських татар та українців незаслужено: „Мені було гірко, бо, думала я, ця компанія – найближча моїй душі, скарб усього мого дотеперішнього життя, а проте я тут – незаслужено, я – примазалася, я тут лишень тому, що їм не відома правда”²³.

У дорослому віці, після розмови з Аліє, Утаєва зрозуміє, що даремно мучила себе, що її подруга не асоціює її з провинами діда чи ще когось із родини. Але важливо, що саме неприйняття дитини росіян старшою в роду Меметових, страшні історії депортації кримських татар та їхнє ставлення до росіян (колискові тьоті Айше, що насправді є „піснями зі страшними словами”), кримськотатарська мова й кримськотатарські родинні взаємини, що контрастують із її рідною мовою та ставленням

²² Ibidem, с. 12.

²³ Ibidem, с. 69.

до неї в її родині (насамперед батька), стануть початком спроби віднайти свою національну ідентичність. Ще не усвідомлюючи, що Крим – це Україна, Утаєва, завдяки кримськотатарській культурі, архітектурі, кухні, пам'яткам історії, розуміє, що Крим – це не Росія. Цю позицію підсилює зустріч із вчителькою української мови та літератури Оленою Василівною, що стає своєрідним тригером, який запускає потребу зробити вибір між „своїм” / російським та „чужим” / українським.

„Чому ти не захищаєш своє?”, або російська ідентичність. У дитинстві головна героїня переживає роздвоєння між російською літературою й мовою, що розуміються однозначно величними, рідними, та українською мовою, а пізніше й літературою, що подобаються, але викликають легкий сором і непорозуміння (*sic!* „навіщо вчити цю українську” запитують як кримські татари, так і „кримчани”). Попри те, що в дорослому віці Влад сприйматиме її тільки як носія російської свідомості, у дитинстві дівчина спробує зрозуміти, якою вона є в російській мові. Відкриттям стане відповідь на питання „Якою я є у своїй найзвичнішій мові? Логічно було б відповісти – різна, адже російською я послуговувалась і в радості, і у горі. Проте ні, з російською я таки не різна...”²⁴.

Міркуючи про російську літературу, дівчина запитує сама себе, що станеться з тими, хто відмовиться від російської культури, і знаходить відповідь в історії імперії: на таких чекають репресії та знищення. Із цього починається, за висловом самої героїні, „поле бою”, у якому є питання до себе: „нащо мені здалися ці ІНШІ?”, і прозріння, що російська культура приховує свою сутність. Згадуючи рядки із Самуїла Маршака про „усатого-полосатого, деток в клетке”, Утаєва усвідомлює, що „«Детки в клетке» звучить двозначно – ця думка не блимнула, не шаснула, не прогрімилла – вона спокійно, навіть вальяжно, пройшлася по освітленій вулиці моєї свідомості, у світлі того, що я знала тоді про минуле моєї родини”²⁵.

Тому з часом для неї „русский дух” починає асоціюватися з несвободою, водночас Україна стає простором свободи. Вона усвідомлює, що не може відмовитися від текстів Івана Багряного, Василя Барки, Лесі

²⁴ Ibidem, с. 36.

²⁵ Ibidem, с. 132.

Українки, Василя Стуса, а кримськотатарська тема ніяк не пов'язана в ній із російською ідентичністю, радше є її ворогом.

„А чи маю – я – право?“, або *українська ідентичність*. Імовірно, розуміння себе як частини українського простору (культурного, мовного, державного) не відбулося в російськомовному Криму, де Утаєва з дитинства захоплюється кримськотатарською мовою та побутом, якби не зустріч з Оленою Василівною, учителькою української мови та літератури, яка на питання „навіщо українська?“ відповідає, що Крим – це Україна, а державна мова України – українська. І далі вона знайомить дівчинку з іншою українською літературою, що спонукає її читати українською, поліпшуючи свою вимову. Пізніше, у студентські роки, персонажка обурюватиметься, коли чути, що „українська мова – це суцільне село“, а українська література – це „суцільна трагедія“, і тишитиметься, що друг Борис розмежує хохляцьке й українське, доєднавши її до „європейської української“. Але саме тоді знову з'являється сумнів, чи має вона право на українську культуру, мову:

[...] звідки ближче до „європейської української“: від такої, як я, росіянки, що знає слова карафка, кав'яр і світлина, – чи від хохлів, що українцями є за кров'ю? Відповідь здавалася очевидною, вона виходила з практики, з досвіду, й ця відповідь тішила моє самолюбство, а втім – закрадалася інша підступна думка: а чи маю – я – право?²⁶.

Важливим місцем для набуття національної ідентичності, як зазначено вище, стає Київ. Саме там головна героїня вирішить не переходити повністю на українську мову, почувши російськомовну столицю, проте в цьому місті відчує запах свободи й остаточно утвердиться у виборі: „Тому, кружляючи довкола питань «а що, якби?», я верталася до одного й того самого: я вибирала Україну”²⁷.

Утаєва обирає шлях бути „не русской” та несподівано робить відкриття: її росіянкою давно ніхто не вважає: спочатку Ахтем закидає „та яка ти *русская*”, потім мама, яка співвідносить себе з „русскими людьми”, твердить: „Вони – русские люди. А ти – інша”. Віднайдення ідентичності для головної героїні – це й віднайдення свого імені, адже саме тоді

²⁶ Ibidem, с. 88–89.

²⁷ Ibidem, с. 223.

замість Утаєвої без імені з'являється Оксана Утаєва – „громадянка України”, яка нарешті знаходить відповідь на питання, над яким замислилася ще в дитинстві, – „якою вона є в рідній мові”: „У російській мене опановує вічний сумнів, вічне вагання, тоска й меланхолія – вічна, блядь, достоевщина, від якої я зараз намагаюся дати драла...”²⁸.

Шукаючи відповіді на свої внутрішні питання, головна героїня може втратити в пастку ще однієї ідентичності – „кримчанка”. Це й справді своєрідний вихід із заплутаної ситуації у виборі „хто я є”. Зауважимо, що її подруга Альона також потрапляє в цю пастку, ідентифікуючи себе не зі своєю національністю, а з місцем проживання. І лише усвідомивши, що в такий спосіб вона перетворюється для всіх інших на росіянку, стверджує: „[...] коли мене питають, звідки я, то кажу, що з України. Раніше казала, що з Криму, але, по-перше, не всі його знають, по-друге, багато думають, що це Росія. А тоді вважають, ніби я з росіян. Мені це неприємно”²⁹.

Попри те, що така „спокуса” була закладена в ній самій від початку (не даремно її хлопець Влад стверджував, що вона „ототожнює себе зі своїм регіоном”), для головної героїні – це шлях втрати – „не бути українкою”, історія з однозначною розв'язкою – „за Перекопом нема землі”. Від'їжджаючи з анексованого Криму, Утаєва не тільки перетворюється на Оксану, а й стверджує: вона громадянка України, і її діти ніколи не відчуватимуть, що вони „примазалися” до української мови й культури: „Ми долучимось – ми виберемо українську мову і українську культуру... [...] наші діти вже не каратимуться відчуттям: я – примазався, я – примазалась”³⁰.

Тому що за Перекопом таки є земля, а Крим – її частина.

Отже, роман „За Перекопом є земля” Анастасії Левкової занурює читача у світ Криму від 80-х років XX століття до моменту анексії. Але цей твір – не історичний документ, а історія повсякдення дівчинки, дівчини, жінки, яка розповідає про Крим свого дитинства та юності з непростим переплетінням націй, культур й індивідуальних доль. Поза тим це ще й шлях пошуку себе, віднайдення своєї національної

²⁸ Ibidem, с. 379–380.

²⁹ Ibidem, с. 219.

³⁰ Ibidem, с. 382.

ідентичності, що супроводжується позбуванням успадкованих родинних травм. Етнічна росіянка, онучка енкаведиста, головна героїня спочатку стає на захист культур, які потерпають, – кримськотатарської, української, а пізніше свідомо обирає бути громадянкою України. Важливими у романі є тополи – місця (Бахчисарай, Москва, Київ), у яких головна героїня приймає свою іншість або, навпаки, нехай інтуїтивно, але відштовхує те, що є рідним за народженням.

References

- Fromm E., *The Sane Society*, New York 1955.
- Andrusiv S. M., *Modus nacional'noi identičnosti: L'vivskij tekst 30-h rokiv XX st.*, L'viv–Ternopil' 2000 [Андрусів С. М., *Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років XX ст.*, Львів–Тернопіль 2000].
- Īvanišin M. V., *Diskurs nacional'noi identičnosti v ukrains'komu postkolonial'nomu literaturoznavstvī*, Drogobič 2015 [Іванишин М. В., *Дискурс національної ідентичності в українському постколоніальному літературознавстві*, Дрогобич 2015].
- Īdentičnist': tekstual'ni vimiri: kolektivna monografiā, Īvano-Frankivs'k, 2021 [Ідентичність: текстуальні виміри: колективна монографія, Івано-Франківськ, 2021].
- Levkova A., *Za Perekopom ē zemlā. Krims'kij roman*, Kīiv 2023 [Левкова А., *За Перекопом є земля. Кримський роман*, Київ 2023].
- Moreneć V., *Nacional'ni slāhi poetičnogo modernu peršoī polovini XX st.: Ukraīna i Pol'ša*, Kīiv 2000 [Моренець В., *Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща*, Київ 2002].
- Pro knigu Za Perekopom ē zemlā*, <http://surl.li/onmoyx>, [dostup: 15.08.2025] [Про книгу „За Перекопом є земля”, <http://surl.li/onmoyx>, [доступ: 15.08.2025]].
- Senik L., *Roman oporu. Ukraīnskij roman 20-h rokiv: problema nacional'noi identičnosti*, L'viv 2002 [Сеник Л., *Роман опору. Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності*, Львів 2002].
- Šumilo N. M., *Pid znakom nacional'noi samobutnosti*, Kīiv 2003 [Шумило Н. М., *Під знаком національної самобутності*, Київ 2003].
- Ūrčuk O., *U tini imperiī: Ukraīns'ka literatura u svitli postkolonial'noi teorii*, Kīiv 2013 [Юрчук О., *У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії*, Київ 2013].